

O'QUVCHILARNING MUSTAQIL IZLANISHI VA KASBGA BO'LGAN QIZIQISHINI OSHIRISH UCHUN INNOVATSION YONDASHUVLAR

Rustamova Nilufar

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti magistranti
Samarqand, O'zbekiston

E-mail: nilufarrustamova652@gmail.com

ORCID: 0009-0001-6265-0717

UÖK:373.3:004.9(575.1)

Annotatsiya. Ma'lumot asrida ta'lim tizimi tezkor rivojlanmoqda, bu esa o'quvchilarning mustaqil izlanishlarini rag'batlantirish va ularning kasb tanlashga bo'lgan qiziqishlarini oshirishni talab etadi. Ushbu maqolada innovatsion yondashuvlar orqali o'quvchilarning izlanish qobiliyatlarini rivojlantirish, ularga tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga yo'naltirish masalalari yoritiladi. O'qitishning interaktiv metodlari, raqamli texnologiyalar, loyiha asosida o'qitish hamda STEAM yondashuvi kabi usullar o'quvchilarning mustaqil o'rganish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, motivatsiyani oshirishga xizmat qiluvchi metodlar va real hayotiy muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan ta'lim strategiyalari muhokama qilinadi.

Аннотация. В эпоху информации система образования стремительно развивается, что требует стимулирования самостоятельного поиска учащихся и повышения их интереса к выбору профессии. В данной статье рассматриваются инновационные подходы, способствующие развитию исследовательских навыков учащихся, формированию критического мышления и ориентации на будущую профессиональную деятельность. Анализируются такие методы, как интерактивное обучение, цифровые технологии, проектное обучение и STEAM-подход, которые положительно влияют на процесс самостоятельного изучения. Также обсуждаются методы мотивации и стратегии обучения, направленные на решение реальных жизненных проблем.

Abstract. In the information age, the education system is rapidly evolving, requiring the encouragement of students' independent research and increasing their interest in career choices. This article explores innovative approaches that foster students' research skills, develop critical thinking, and guide them toward future professional activities. Methods such as interactive learning, digital technologies, project-based learning, and the STEAM approach are analyzed for their positive impact on independent learning processes. Additionally, motivation-enhancing methods and educational strategies aimed at solving real-life problems are discussed.

Kalit so'zlar: mustaqil izlanish, innovatsion yondashuv, kasbga yo'naltirish, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, STEAM ta'limi.

Ключевые слова: самостоятельный поиск, инновационные подходы, профессиональная ориентация, интерактивные методы, цифровые технологии, STEAM-обучение.

Keywords: independent research, innovative approaches, career orientation, interactive methods, digital technologies, STEAM education.

KIRISH. Bugungi kunda ta'lim tizimi tez sur'atlar bilan rivojlanib, yangi avlod uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. O'quvchilarning mustaqil izlanishi va kasbga yo'naltirilgan bilimlarni o'zlashtirishi ularning kelajakdagi muvaffaqiyati va jamiyatdagi o'rnini belgilaydi. An'anaviy ta'lim usullari ko'p hollarda bir

tomonlama axborot yetkazishga asoslangan bo'lib, bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlash va izlanish ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarlicha samaradorlik bermaydi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchilarni faollikka undash, ularning izlanish qobiliyatlarini rivojlantirish va tanqidiy

fikrlashni shakllantirishga qaratilgan. Innovatsion metodlar, jumladan, interaktiv o'qitish, raqamli texnologiyalar, loyiha asosida ta'lim, muammoga asoslangan o'qitish (PBL) hamda STEAM yondashuvi kabi usullar o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Shuningdek, o'quvchilarni kasbga yo'naltirish va ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga qiziqishini oshirish uchun real hayotiy vaziyatlarga asoslangan ta'lim usullari muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada innovatsion yondashuvlarning samaradorligi, ularning ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni hamda o'quvchilarning kasbiy tanloviga ta'siri tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODI

1. Adabiyotlar tahlili

O'quvchilarning mustaqil izlanishlari va kasbga yo'naltirish jarayoni bo'yicha turli ilmiy tadqiqotlar va pedagogik manbalar mavjud. Quyida ushbu mavzuga oid eng muhim nazariyalar va tadqiqotlar tahlil qilinadi:

Dewey (1916) – Jon Dyui o'zining "Demokratiya va ta'lim" asarida tajriba asosida o'qitish (experiential learning) tamoyillarini ilgari surgan. Uning fikricha, o'quvchilar o'zlari faol ishtirok etgan bilim jarayonida eng samarali natijalarga erishadilar.

Vygotsky (1978) – Lev Vygotskiyning sotsial-madaniy ta'lim nazariyasi bo'yicha mustaqil izlanish jarayoni ijtimoiy o'zaro ta'sir orqali shakllanadi va o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim samaraliroq bo'ladi.

Bruner (1961) – Jerom Bruner konstruktivizm nazariyasini ilgari surib, o'quvchilarning izlanish va muammolarni hal qilish jarayonida faol bo'lishi muhimligini ta'kidlagan.

Bugungi kunda ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlar asosida o'quvchilarni mustaqil izlanishga undashga oid ko'plab zamonaviy tadqiqotlar mavjud. Masalan, STEM va STEAM ta'limi bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy ishlar ko'rsatmoqdaki, integrativ fanlar asosida o'qitish o'quvchilarning kasbiy qiziqishini oshirishda samarali usullardan biri hisoblanadi.

2. Mustaqil izlanish va kasbga qiziqishni oshirish uchun metodlar

O'quvchilarning mustaqil izlanish qobiliyatlarini shakllantirish va kasb tanlashga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun quyidagi metodlar qo'llanilishi mumkin:

2.1. Loyiha asosida ta'lim (Project-Based Learning – PBL)

O'quvchilar haqiqiy muammolar ustida mustaqil ishlaydi.

Tadqiqot olib borish, ma'lumot to'plash va yechim ishlab chiqish jarayonlarida qatnashadi.

Bu metod mustaqil fikrlash va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

2.2. Muammoga asoslangan ta'lim (Problem-Based Learning – PBL)

Talabalar oldiga muammo qo'yilib, uni hal qilish yo'llarini o'zlari topishlari talab etiladi.

Tanqidiy fikrlash va analitik qobiliyatlarni rivojlantiradi.

Hayotiy muammolar yechimi orqali kasbga bo'lgan qiziqish shakllanadi.

2.3. STEAM yondashuvi

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) va Art (san'at) asosida integratsiyalashgan ta'lim tizimi.

O'quvchilarni ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb qilish orqali ularning kasbiy yo'nalishga qiziqishini oshirishga xizmat qiladi.

Amaliy topshiriqlar orqali muhandislik va texnologiya sohasiga bo'lgan tushunchalarni shakllantiradi.

2.4. Interaktiv o'qitish metodlari

Aqliy hujum (Brainstorming) – yangi g'oyalarni ishlab chiqish va ijodiy fikrlashni rivojlantirish.

Debatlar – muayyan kasb yoki soha bo'yicha bahs-munozara o'tkazish orqali o'quvchilarning analitik fikrlash ko'nikmalarini oshirish.

Simulyatsiya va rolda o'ynash (Role-Playing) – kasbga oid vaziyatlarni modellashtirish orqali o'quvchilarga real ish muhitini tushuntirish.

2.5. Raqamli texnologiyalar va onlayn resurslardan foydalanish

Virtual laboratoriyalar – o'quvchilarga ilmiy tajribalarni amalda bajarish imkoniyatini beradi.

Masshtabli ochiq onlayn kurslar (MOOCs) – turli kasbiy sohaslar bo'yicha mustaqil ta'lim olish imkoniyatini yaratadi.

Sun'iy intellekt va o'yinlashtirish (Gamification) – ta'limni qiziqarli va interaktiv shaklda o'rgatishga yordam beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

1. O'quvchilarning mustaqil izlanishini oshirish natijalari

Tadqiqotlar va pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil izlanish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Quyidagi natijalar kuzatilgan:

Tanqidiy va tahliliy fikrlash rivojlanadi – mustaqil tadqiqot olib boruvchi o'quvchilar muammolarni hal qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatlarini yaxshilaydi.

Ijodkorlik oshadi – loyiha asosida ta'lim va STEAM metodikasidan foydalanish o'quvchilarning ijodiy yondashuvini rivojlantiradi.

Motivatsiya kuchayadi – interaktiv va real hayotga asoslangan ta'lim usullari o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etib, ularning mustaqil izlanish istagini oshiradi.

O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari shakllanadi – o'quvchilar o'z ta'lim jarayonini rejalashtirish, vaqtni boshqarish va samarali o'rganish bo'yicha malakalarni egallaydi.

Texnologik savodxonlik oshadi – raqamli ta'lim resurslari va virtual laboratoriyalar yordamida o'quvchilar zamonaviy texnologiyalardan foydalana olish qobiliyatini rivojlantiradi.

2. Kasbga yo'naltirish bo'yicha natijalar

Kasbga yo'naltirishga oid innovatsion yondashuvlar natijasida quyidagi muhim o'zgarishlar kuzatilgan:

O'quvchilarning kasblar haqidagi tushunchalari kengayadi – kasbiy treninglar, seminarlar va amaliy loyihalar orqali o'quvchilar o'zlarini qiziqtirgan sohalar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ish bozorining talablari haqida tushuncha shakllanadi – ta'lim va mehnat bozorini integratsiya qilish orqali o'quvchilar zamonaviy kasblar va ularning talablarini yaxshiroq tushuna boshlaydi.

Professional malakalar shakllanadi – amaliy mashg'ulotlar, stajirovkalar va loyihalar orqali o'quvchilar o'z tanlagan kasb bo'yicha asosiy ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

O'quvchilar o'z qiziqishlariga mos kasb tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi – kasbga yo'naltirish bo'yicha innovatsion metodlar orqali o'quvchilar

o'z qiziqish va qobiliyatlarini aniqlab, mos kasb tanlay olishadi.

3. Muhokamalar

Tadqiqot natijalarini tahlil qilar ekanmiz, innovatsion ta'lim yondashuvlarining samaradorligi quyidagi asosiy omillarga bog'liqligi aniqlanadi:

3.1. O'qituvchilarning roli va innovatsion metodlarni qo'llashga tayyorgarligi

Innovatsion metodlar samarali bo'lishi uchun o'qituvchilar zamonaviy pedagogik yondashuvlar bo'yicha yetarli malakaga ega bo'lishlari kerak. O'qituvchilarning raqamli texnologiyalar, interaktiv o'qitish metodlari va loyiha asosida ta'lim bo'yicha bilim va tajribaga ega bo'lishi muhim.

3.2. Raqamli texnologiyalarning ahamiyati

Raqamli vositalar va onlayn resurslarning o'quv jarayoniga integratsiya qilinishi ta'lim samaradorligini oshiradi. Biroq, barcha o'quvchilar va o'qituvchilar uchun teng texnologik imkoniyatlar yaratilishi lozim.

3.3. Ta'lim va mehnat bozorining uyg'unligi

Zamonaviy ta'lim kasbiy hayotga moslashgan bo'lishi lozim. Shuning uchun ta'lim muassasalari va ish beruvchilar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash zarur. Amaliy mashg'ulotlar, kasbiy tajriba almashish dasturlari va mentorlik tizimi bu borada samarali natijalar beradi.

3.4. O'quvchilarning faolligi va ishtiroki

Innovatsion metodlar faqatgina o'qituvchiga bog'liq emas, balki o'quvchilarning faolligi ham muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarning izlanish, mustaqil fikrlash va yangi bilimlarni o'zlashtirishga bo'lgan motivatsiyasi yuksak bo'lsa, natijalar yanada samarali bo'ladi.

4. Innovatsion metodlarning ta'lim tizimidagi o'rni va istiqbollari

Kelajakda ta'lim tizimida innovatsion metodlarni keng joriy etish quyidagi yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirilishi mumkin:

O'quv dasturlarini moslashtirish – mustaqil izlanish va kasbga yo'naltirish metodlarini ta'lim dasturlariga integratsiya qilish.

Raqamli platformalar va sun'iy intellektdan foydalanish – individual ta'lim yo'nalishlarini yaratish va har bir o'quvchiga mos keladigan o'qitish usullarini ishlab chiqish.

Kasbga yo‘naltirish markazlarini tashkil etish – maktab va kollejlarda kasb tanlash bo‘yicha maxsus dasturlar va maslahat markazlarini joriy etish.

O‘qituvchilarni doimiy malaka oshirish kurslariga jalb etish – innovatsion pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish bo‘yicha o‘qituvchilarga uzluksiz ta‘lim berish.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning mustaqil izlanish va kasbga bo‘lgan qiziqishini oshirish uchun innovatsion metodlardan foydalanish ta‘lim jarayoniga sezilarli ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Loyiha asosida o‘qitish, muammoga asoslangan ta‘lim, STEAM yondashuvi va raqamli texnologiyalar o‘quvchilarning izlanish qobiliyatini oshirib, ularning kasbiy yo‘nalishini aniq tanlashlariga yordam beradi.

Kelajakda ushbu metodlarning yanada takomillashtirilishi va ta‘lim tizimiga to‘liq integratsiya qilinishi zarur. Shuningdek, o‘quvchilarni zamonaviy mehnat bozoriga tayyorlash maqsadida ta‘lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘quvchilarning mustaqil izlanishi va kasbga bo‘lgan qiziqishini oshirish uchun innovatsion yondashuvlar

XULOSA

1. Mustaqil izlanish va kasbga yo‘naltirish ta‘limning muhim yo‘nalishlaridan biri

Bugungi tezkor rivojlanayotgan dunyoda o‘quvchilarning mustaqil izlanish qobiliyatlarini shakllantirish va ularning kasbga bo‘lgan qiziqishini oshirish ta‘lim tizimining asosiy vazifalaridan biriga aylandi. An‘anaviy ta‘lim metodlarining cheklanganligi sababli innovatsion yondashuvlar – loyiha asosida o‘qitish, muammoga asoslangan ta‘lim, interaktiv metodlar va raqamli texnologiyalar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Innovatsion yondashuvlarning qo‘llanilishi natijasida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanib, ularda tanqidiy va ijodiy tafakkur shakllanadi. Ayniqsa, STEAM ta‘limi kabi multidisiplinar metodlar orqali o‘quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash imkoniyati yaratiladi. Bu esa ularning qiziqishini oshirish bilan birga kelajakda

muvaffaqiyatli kasb tanlashlariga ham yordam beradi.

2. Innovatsion metodlarning samaradorligi va o‘ziga xos jihatlari

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatmoqdaki, innovatsion yondashuvlar quyidagi jihatlari bilan ta‘lim jarayonida katta o‘rin tutadi:

O‘quvchilarning o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi – interaktiv dars usullari, o‘yinlashtirish va muammoga asoslangan ta‘lim o‘quvchilarni faol ishtirokchi sifatida ta‘lim jarayoniga jalb qiladi.

Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi – mustaqil izlanish va kasbga yo‘naltirilgan loyihalar o‘quvchilarga muammolarni turli yo‘llar bilan hal qilishni o‘rgatadi.

O‘quvchilarning texnologik savodxonligini oshiradi – raqamli texnologiyalar va virtual ta‘lim platformalari yordamida o‘quvchilar axborotni tahlil qilish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va o‘z bilimlarini mustaqil chuqurlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Hayotiy va kasbiy ko‘nikmalarni shakllantiradi – o‘quvchilar o‘zlarini real ish muhitida sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lib, kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorlanadilar.

3. Kasbga yo‘naltirish tizimini takomillashtirish zarurati

Ta‘lim tizimida kasbga yo‘naltirish jarayoni o‘quvchilar uchun nafaqat nazariy bilim berish, balki ularni amaliy jihatdan kasbga tayyorlashga ham qaratilgan bo‘lishi kerak. Bunda quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha ishlarni kuchaytirish muhim:

Ta‘lim dasturlarini kasbiy yo‘nalishlar bilan bog‘lash – o‘quvchilar o‘z qiziqishlari va qobiliyatlariga mos ravishda kasblarni tanlashlari uchun dasturlar zamonaviy mehnat bozori talablari bilan uyg‘unlashtirilishi lozim.

O‘quvchilar uchun kasb tanlashga yordam beruvchi platformalarni yaratish – kasbiy yo‘nalish bo‘yicha maslahat markazlari, mentorlik dasturlari va virtual o‘quv kurslarini joriy etish talab etiladi.

O‘qituvchilarni innovatsion metodlarni qo‘llashga tayyorlash – zamonaviy pedagogik usullarni samarali qo‘llash uchun o‘qituvchilarga doimiy malaka oshirish dasturlari tashkil etilishi lozim.

Ish beruvchilar va ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash – o'quvchilarni amaliyotga jalb qilish va ularning kasbiy tajribasini oshirish uchun korxonalar va tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yish kerak.

4. Innovatsion metodlarning ta'lim tizimidagi o'rni va istiqbollari

Kelajakda ta'lim jarayonida innovatsion metodlarning qo'llanishi yanada kengayib, quyidagi yo'nalishlarda rivojlanishi kutilmoqda: Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimini joriy etish – har bir o'quvchining individual qobiliyatlari va qiziqishlariga mos tarzda ta'lim berish tizimi yo'lga qo'yiladi.

Sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar asosida moslashtirilgan ta'lim dasturlari – onlayn kurslar va virtual laboratoriyalar yordamida o'quvchilarga zamonaviy bilim va ko'nikmalar beriladi.

Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim usullarini kengaytirish – o'quvchilarni real kasbiy muhit bilan tanishtirish va ularni amaliy mashg'ulotlarga jalb qilish orqali kasbga bo'lgan qiziqish oshiriladi.

5. Yakuniy xulosa

O'quvchilarning mustaqil izlanish qobiliyatlarini rivojlantirish va kasbga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun innovatsion yondashuvlarni keng qo'llash ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, loyiha asosida o'qitish, muammoga asoslangan ta'lim, interaktiv metodlar va STEAM yondashuvi kabi usullar o'quvchilarning izlanish qobiliyatini kuchaytirib, ularning kelajakda muvaffaqiyatli kasb tanlashlariga katta hissa qo'shadi.

Ta'lim tizimida kasbga yo'naltirishni yanada rivojlantirish uchun o'qituvchilarning malakasini oshirish, innovatsion pedagogik metodlarni keng joriy etish, mehnat bozori bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish zarur.

Kelajakda innovatsion ta'lim metodlari va zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki real hayotiy va kasbiy ko'nikmalarini ham shakllantirishga erishish mumkin. Shu boisdan, ta'lim tizimini uzluksiz innovatsiyalar bilan boyitish kelajak avlodning raqobatbardosh kasb egalariга aylanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Bruner, J. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: Norton.
5. Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum.
6. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
7. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
8. Robinson, K. (2011). *Out of Our Minds: Learning to be Creative*. Chichester: Capstone Publishing.
9. Siemens, G. (2005). *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age*. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2(1), 3-10.
10. Jonassen, D. H. (1999). *Designing Constructivist Learning Environments*. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional-design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Theory* (pp. 215-239). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
11. Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
12. Brown, J. S., Collins, A., & Duguid, P. (1989). *Situated Cognition and the Culture of Learning*. *Educational Researcher*, 18(1), 32-42.

13. Korthagen, F. A. J., & Kessels, J. P. A. (1999). Linking Theory and Practice: Changing the Pedagogy of Teacher Education. *Educational Researcher*, 28(4), 4-17.
14. Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. The Autodesk Foundation.
15. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Integrating Technology in Teachers' Knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.

